

Štěpán Kučera

Největší lekce dona Quijota

Důmyslný derviš Sidi Hamet
Ibn Enheli a voják Saavedra

Největší lekce dona Quijota

Vyšlo také v tištěné verzi

Štěpán Kučera

Největší lekce dona Quijota – e-kniha

Copyright © Druhé město – Martin Reiner, 2021

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Štěpán Kučera

Největší lekce dona Quijota

**Důmyslný derviš Sidi Hamet
Ibn Enheli a voják Saavedra**

© Štěpán Kučera, 2021
Illustrations © David Kolovratník, 2021
© Druhé město — Martin Reiner, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7227-871-8
ISBN e-knihy 978-80-7227-723-0 (1. zveřejnění, 2021) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-7227-724-7 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-7227-725-4 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Mořští ptáci pod námi připomínají mušky, pobřeží lemují červené tečky záchranných vest odhozených uprchlíky, celý ostrov vypadá z letadla jako maketa, kterou by šlo přestavět, kdyby se v současné podobě neosvědčila. Letím na Lesbos, rodiště Chajruddína Barbarossy, sbírat materiál na knížku o pirátech a zajatcích.

Na letišti mě čeká můj někdejší spolužák Juan. Pochází ze španělské Valencie, ale před lety se usadil na Lesbu v horské vesnici Agia Marina. Žije v domku nad kostelem, na dvorku má mandloň, dýně i růžové keře, přes střechy ostatních domů je odtud vidět na moře i na turecké břehy. Další den mě má Juan vzít do vesnice Palaiokipos, kde se Chajruddín Barbarossa narodil jako syn albánského renegáta v osmanských službách a řecké křesťanky.

Večer před cestou Juan s potutelným úsměvem říká, že má něco, co mě bude do té moje knížky zajímat. Vytahuje ze zásuvky desky se starými zašedlými a dost potrhanými papíry, které jsou popsány španělsky, úpravným, jen v prvních písmenech slov trochu rozmáchlým rukopisem. Prý mu ty listy u brány běženeckého tábora Moria prodal uprchlík — jeden z těch, co se sem na Lesbos plaví z Turecka na vratkých člunech —, aby se vykoupil na svobodu. Ten zajatec Juanovi vyprávěl, že pochází z rodu knihovníků a tenhle rukopis z Alžíru z pirátských dob se u nich dědí z otce na syna jako *talasm* neboli talisman, ačkoli nikdo nerozumí tomu, co se v něm píše.

„A co se v něm píše?“ ptám se.

Juan si významně přitáhne šňůru svého kostkovaného županu, aby prodloužil tu chvíli, a potom čte:

„V jedné alžírské vsi, jejíž jméno nedokážu vyslovit, natož podržet v paměti, žil jistý derviš...”

I.

V originále této historie je prý poznamenáno, že překladatel nepřeložil začátek téhle kapitoly přesně tak, jak jej napsal Sidi Hamet, Maur si totiž zanaříkal zprvu sám nad sebou, vždyť si podle svých vlastních slov vybral vsutku nerozvážně vyprávění do té míry suchopárné a úzce ohraňčené, jako je tato historie o donu Quijotovi... A poněvadž si sám určil hranice a zůstává dobrovolně v mezích nebohatého vyprávění, ačkoli má dostatek schopností, důmyslu i dovedností, aby se mohl rozepsat o čemkoli, čím vesmír oplývá, žádá čtenáře důtklivě, aby jeho práci nepohrdli, ale spíše ho zahrnuli chválou, a nikoli snad za to, co napsal, nýbrž za to, co úmyslně nezachytilo jeho péro.

Miguel de Cervantes y Saavedra: *Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha II*, kapitola XLIV

V jednom roce trpěli poutníci v této poušti od větru samúmu, který tu často vane, takže způsobuje vysychání vody v měsích. Cena vody tehdy stoupala na tisíc dínárů za jediný doušek, avšak jak kupující, tak prodávající stejně zahynuli a jejich historie je napsána na jedné skále v tomto údolí.

Ibn Battúta: *Cesty po Africe, Asii a Evropě* vykonané v letech 1325 až 1354, kapitola III

O derviši Sidim Hametovi Ibn Enhelim a velbloudici Serendipitě

V jedné alžírské vsi, jejíž jméno nedokážu vyslovit, natož podržet v paměti, žil jistý derviš. Bydlel na samém okraji, kde vesnice přechází v poušť, postil se pro slávu Boží, takže mu k jídlu stačilo denně pár zrněk kuskusu, která zapíjel vlažnou vodou, jen na Nový rok si kuskus polil trochou šťávy z kuřete, když mu ji někdo ze vsi daroval.

Jmenoval se Sidi Hamet Ibn Enheli, nebo taky Cide Hamete Ben Engeli či Benengeli, a pocházel buď ze Španělska, anebo odsud z Alžíru, ale na tom v našem příběhu tolik nezáleží. Stačí, když se při vypravování neodchýlíme ani o vlas od pravdy.

Sidi Hamet celé dny i noci četl knihy, řecké, perské, arabské i latinské, spisy hvězdopraců, kosmografů, přírodopyců i básníků, ovšem nejvyšší sloupec knih v jeho knihovně tvořila pojednání cestopisců. Vespod na polici, jako základní kámen, měl Šahrazádino vyprávění o putování krále Bulúkiji. Na něm byli uloženi tito a mnozí další cestovatelé:

prastarý Arab zvaný Tlumočník, kterého jeho chalífa vyslal na cesty, protože měl v noci zlý sen, že se protrhla zeď postavená Alexandrem Velikým proti národům Gogu a Magogu — Tlumočník dojel až do Číny

a po návratu ujistil chalífu, že velká zeď stojí, takže může klidně spát;

Peršan Buzurg Ibn Šahrijár, který v přístavech zapisoval vyprávění námořníků, kapitánů a kupců, aby je poté shrnul do knihy *Divy a záhady Indického oceánu*;

španělský Žid Ibráhím ibn Jakúb, kterého si Sidi Hamet považoval pro líčení tajemného franckého města zvaného Praha;

potulný derviš Alí al-Harawí, autor *Knihy vedoucí k poznání poutních míst*, jenž navštěvoval hrobky učenných šejchů a do stěny každé z nich vyryl své jméno;

arabští mladíci, kteří si říkali Dobrodruzi a pluli daleko na západ, kde na jakémsi vzdáleném ostrově padli do zajetí domorodců s červenou kůží; díky jejich knize *Podivuhodnosti Indie* Sidi Hamet věřil, že to byli Arabové, kdo objevil Nový svět.

Úplně nejvýš, na vrcholu toho sloupce vysokého jako věž v pravlasti kouzel Babylónu, dlel cestovatel, jehož derviš obdivoval ze všech nejvíc: Ibn Battúta. Byl to největší poutník, jaký kdy žil, projel koňmo či na velbloudu dvakrát větší dálku než Marco Polo a teprve Kryštof Kolumbus ve své pohodlné karavele ho předčil co do počtu mil — ale ani on Ibn Battútu nepřekonal v počtu navštívených zemí.

Sidi Hamet o tom vykládal všem, kdo včas neutekli, a oči mu nezdravě plály.

A protože málo spal a hodně četl v pouštním větru, vysychal mu mozek, až mu nakonec přeskočilo. Všechno se mu v hlavě spletlo dohromady, přírodopytci s básníky a hvězdopravci s poutníky, a on uvěřil, že vesmír je utkáán jako koberec z kouzel a že ho lze

popsat slovy, která čekají na konci cest, jakými ještě nikdo nešel. Rozhodl se tedy, že i on vyjede na cesty a objeví dosud neobjevené.

Prodal to málo, co měl, a koupil olýsalou velbloudici, které se její majitel rád zbavil; v dervišových očích to však bylo nejkrásnější a nejušlechtlejší zvíře hned po velbloudu, na němž prorok Mohamed sedmkrát objel Ka'abu. Vypadala jako velbloudice z pohádky o třech princích ze Serendipu — kulhala, byla na jedno oko slepá a chyběl jí zub. A protože měl derviš rád tu pohádku o princích, kteří díky své prozíravosti i přízni Boží objevovali věci, po nichž původně nepátrali, pojmenoval na jejich počest svou velbloudici Serendipita.

Přehodil jí přes hrb svůj modlitební koberec, na něj zpuchřelé sedlo po otci, naložil několik vaků s vodou, jídlo pro sebe i krmivo pro ni a také Battútovu knihu *Cesty*, pečlivě zabalenou v plátně, jejíž moudrost ho měla v poušti ochraňovat. Rozloučil se s vesničany, kterým bylo k jejich vlastnímu podivu trochu líto, že toho moudrého blázna a bláznivého mudrce už nikdy neuvidí, protože jim bylo jasné, že zbloudí a pojde hned za prvními dunami. Derviš se však nebál — věděl z knih, že vlaštovky v poušti získávají vodu po jídáním much nad solnými jezery, a věřil, že i o něj se Bůh postará. Plácl tedy Serendipitu po zadku větvičkou z fíkovníku a velbloudice kulhavě vykročila.

O pouštních lupičích a důležitosti vyprávění příběhů

„Tato poušť je jasná a zářící; hruď v ní dýše volně, duše se cítí lehkou a není se zde co obávat lupičů,“ zapsal si před dvěma sty lety Ibn Battúta a náš derviš to teď cítil úplně stejně, i když měl dojem, že mu písek skřípe i v plicích, a navíc mu vítr vháněl drobná zrnka do očí, takže jiskrnost pouště spíš tušil, než viděl. Lupiči přijeli hned druhý den.

Přihnali se na velbloudech v ohromném oblaku prachu, až z něj vzduch potemněl, jako by nastala noc. Di-voce kašlali a mávali zahnutými meči, kterých si Sidi Hamet všiml, teprve když ho obklopili a prach se trochu usadil. Serendipita si bojovné beduíny lhostejně prohlížela svým jediným okem a z děravé tlamy jí odkapávala slina.

„Ukaž, co máš!“ zahřměl jejich šejch.

Sidi Hamet otevřel vak s jídlem a potom rozbil i Ibn Battútovu knihu. Šejch obrátil v sloup své černou linkou obtažené oči, ale knihu vzal a potěžkal. Mohl by ji prodat v Alžíru nebo v Marrakéši, jenže tam je cesta dlouhá a výtěžek nejistý. Pod sedlem se neskryvalo taky nic, jen starý modlitební koberec. Jeden z beduínů prohledal dervišův plášť, ale ani tam se nenašlo nic užitečného. Šejch cítil v zádech pohledy svých bojovníků.

„Jsi básník?“ zeptal se.

„Jsem potulný derviš a cestopisec,“ pronesl Sidi Hamet hrdě.

„A co za cesty popisuješ?“ zasmál se šejch, protože věděl, že všechny už jsou popsány.

„Takové, jakými ještě nikdo nešel. Chci najít kouzelná slova, která čekají na konci poslední cesty.“

Šejch se ujistil, že derviš je blázen.

„Pověz nám nějaký příběh,“ rozhodl pak, zatímco i ostatní beduíni se začali pochechtávat. „Jestli nás pobaví, nezabijeme tě.“

„Slyším a poslouchám,“ řekl derviš. Rychle přemýšlel, čím si zachránit život. Když už šejch pozvedal meč, sestoupila k Sidimu Hametovi tato příhoda.

Bílé domy na obzoru vyrůstaly snad přímo z moře a stoupaly po kopcích k obloze, mezi nimi se v raném zefýru kývaly listy palem. Voják si připomněl obrazy rytců, kteří Alžír znali jen z vyprávění — někteří si ho představovali s opevněním, jaké bylo v evropských městech, jiní ho zase zpodobnili menší, než ve skutečnosti byl, snad aby evropským králům dodali odvahu. Jeden rytec na vrch za město umístil šibenici se dvěma viselci, jenže jak měl voják brzy zjistit, Alžířané odsouzence radši věší na háky nebo nabodávají na kůl. Palmy žádný z rytců nezachytil, o zefýru nemluvě.

Voják byl na dně. Seděl na palubě pirátské lodi, která plula k pobřeží Afriky. Na dně byla i galéra Slunce, na níž se plavil až do útoku korzárů a odkud měl ještě před pár dny na dohled katalánské břehy. Teď měl jedno oko slepené krví, ale jednali s ním docela slušně, protože u něj našli ten dopis.

Kapitán korzárů měl bílý kaftan a turban s ozdobnou sponou, a když se vydal k vojákově, trochu napadl na jednu nohu, jako by měl místo chodidla kopyto.

„Šajábedro,“ oslovil vojáka s pohledem upřeným na jeho ochrnutou paži. Znamenalo to „Zmrzačená ruka“. Voják ještě nerozuměl významu toho slova, ale napadlo ho, jak se podobá jménu, které nosil jeho bratranec Gonzalo Cervantes Saavedra. Ten měl pověst neohroženého vojáka a rváče; za pár let odpluje do Nového světa, kde zahyne při ztroskotání lodi nedaleko havanského přístavu.

Pirát mluvil alžírskou směsí jazyků, italskými, španělskými, portugalskými i tureckými a arabskými slovy bez zjevných pravidel gramatiky. Ostatně on sám byl původem Albánec. Voják odpovídal španělsky.

„Ty jsi Cervantes?“

„Nemusím vám nic říkat,“ řekl voják.

„Musíš. Jinak ti zmrzačím i tu druhou ruku.“

Voják se rozhlédl po galejnících u vesel, přikovaných po třech k lavicím pod klenutým okrajem lodi. Někteří měli uřezané uši nebo nos nebo vyražené oko nebo všechno dohromady.

„Jsem to já,“ rozhodl se nakonec.

Korzár spokojeně přikývl a řekl: „Já jsem Dalí Mamí.“

Voják neudržel úplně vážnou tvář, protože to bylo jméno jak z nějaké dětské ukolébavky.

„Jsem nejukrutnější korzár tohoto moře,“ zamračil se Dalí Mamí. „Když galejníci neveslují dost rychle, useknu jednomu z nich ruku a tluču s ní ostatní jako s důtkami. Všude se o tom vypráví, ty to nevíš?“

„Něco takového jsem slyšel.“

„Dobře. Našli jsme u tebe tenhle dopis,“ pirát vytáhl z kaftanu list papíru. „Je na něm podpis dona Juana, vojevůdce všech křesťanů.“

„To nic neznamená.“

„To znamená, že za tebe dostanu hodně peněz.“

„Nic nedostanete. Jsem jenom svobodník a tenhle papír mi měl doma pomoci získat práci. Teď je k ničemu. Měla to být odměna za chrabrost v boji.“

Voják pozdvihl svoji chromou ruku, pozůstatek bitvy u přístavu Lepanto.

„Don Juan by nepsal list pro obyčejného vojáka,“ zavrtěl Dalí Mamí hlavou. „A navíc tamhleten kluk mi potvrdil, že jsi bohatý.“ Ukázal na mladíka, který seděl na zádi s ostatními zajatci, a když viděl pirátovo gesto, radostně na vojáka zamával.

„To je můj bratr Rodrigo,“ vzdychl voják. „Myslí, že mi tím pomůže, že se mnou budete zacházet líp.“

„To budeme,“ přisvědčil Dalí Mamí. „Nedáš si trochu vína?“

„Dám, ale je to plýtvání. Nejspíš mě stejně zabijete, až se pokusím utéct.“

Dalí Mamí odpověděl místním rčením: „Si estar scripto in testa, andar, andar. Si no, acá morir.“ Což znamená: „Jestli to máš vepsané na čele, vrátíš se domů. Jestli ne, umřeš tady.“

Když vjížděli do přístavu, museli podle zdejšího zvyku galejníci vstát z lavic a odhodit vesla do vody, aby jich nemohli použít jako zbraní. Na břehu se shromáždil dav lidí, a když uviděli, že flotila přiváží kořist, začali jásat a chystat se na slavnost. Rozezněly se písňaly a děti zajatcům na přivítanou zpívaly vysokými hlásky: „Rapaz cristiano, non resatar, non fugir! Don Juan no venir, acá morir, perros, acá morir!“ Což znamená: „Křesťanští hoši, nezachráníte se, neutečete! Don Juan nepřijde, umřete tady, psi, umřete tady!“

U velké mešity bylo místo zvané Badistán, kde probíhal trh s otroky. Zajatci se museli svléknout, zájemci jim prohmatávali části těla, které je nejvíc zajímaly, a vyvolávali nabídky. Na rožních se pekly ovce.

Voják ani nestačil vyplísnit Rodriga za ten výmysl a už se museli odloučit, protože bratr spolu s částí posádky připadl vládci Ramadánů Pašovi a byl odveden do královského paláce v horní části města. Vojáka muži v okovaných botách vedli do uličky, na jejímž konci stálo vězení Dalího Mamího. Prošli dvorem a pak strážci vojáka odvedli do kruhové kobky, kam jen úzkým otvorem u stropu pronikal proužek světla. Do zdi byly vsazené kruhy, k nimž ho muži připoutali řetězy, pod kruhy sláma na spaní.

Voják nejdřív plakal, pak se modlil a nad ránem vryl hranou řetězu do zdi kobky pár špatných veršů:

*Z hloubi duše, z hladu, z vedra
do zdi kobky naryji
prosbu Panně Marii.
Podpis — voják Saavedra*

Když se otevřely dveře a do cely kdosi vstoupil, ležel voják na slámě, mžoural, poloslepý z času stráveného ve tmě, a přemýšlel, jestli se mu to nezdá.

„Vy jste Cervantes?“ zeptal se příchozí, podle hlasu stařec.

Z šera vystupoval jen jeho nos, připomínající lilek.

„Nemusím vám nic říkat,“ odpověděl voják.

„To nemusíte,“ zhoupł se lilek v příkývnutí.

Voják trochu zdvihl hlavu, přemýšlel, jestli muž nemá pod kaftanem ukryté dűtky, a pak odpověděl: „Jsem voják Saavedra.“

Stařec pokrčil rameny.

„Nemám nic proti tomu, abyste si říkal takhle. Váš bratr povídal, že píšete básně.“

„Bratr neví, co mluví,“ vzdychł voják. „Jak se mu daří?“

„Je ve vězení Ramadána Paši, má se myslím docela dobře. Jednu z těch vašich básní mi odpřednášel.“

Saavedra pronesł nějakou španělskou nadávku, které muž nerozuměl.

„Myslím, že není moc dobrá, ta báseň. Samá Lejla Marien...“

Lejla Marien znamená Panna Maria.

„Tomu vy nemůžete rozumět,“ odsekl Saavedra a prudce se posadil na slámě, aby zády zakrył ty veršíky, co vyrył nad ránem. „Kdo vlastně jste?“

„Sidi Hamet Ibn Enheli,“ trochu se uklonil muž.

Voják máchl svou zdravou rukou, jako by odháněl obtížný hmyz, a možná opravdu odháněl obtížný hmyz, v cele ho bylo plno.

„Jste pirát jako ti ostatní?“